HÜSEYİN YURTTAŞ ARAMAĞAN KİTABI

EDİTÖRLER:

Prof. Dr. Haldun ÖZKAN

Dr. Zerrin KÖŞKLÜ

FENOMEN YAYINLARI

Eser Adı / *Work Title*
HÜSEYİN YURTTAŞ ARAMAĞAN KİTABI

Yazar / *Author*
Kollektif

Editörler / Editors
Prof. Dr. Haldun ÖZKAN - ORCID: 0000-0003-2601-2731
Dr. Zerrin KÖŞKLÜ - ORCID: 0000-0002-6681-0589

Kapak Tasarımı / *Cover Design*
Aybüke Özyurt / Fenomen

1. Baskı / *1st Edition*
Kasım - 2024

ISBN / *ISBN*
978-625-6470-82-8

Dizgi – Tasarım / *Typesetting - Design*
Salih ÖZYURT

Baskı ve Cilt / *Edition and Volume*
Dijitol Baskı Merkezi (Osman Sami Solak)
İvedikköy Mah. 1492.cad. No :39/8 Yenimahalle/Ankara – Sertifika No: 70810

Kültür Bakanlığı Fenomen Yayıncılık Sertifika No / *Ministry of Culture - Fenomen Publishing Certificate No:* 49983

İletişim / *Contact Address*
Fenomen Yayıncılık
Lalapaşa Mah. Çaykara Cad. Yakut Plaza Kat: 3 No: 93 Yakutiye/Erzurum
www.fenomenyayincilik.com
siparis@fenomenyayincilik.com - bilgi@fenomenyayincilik.com

Bu eserdeki yazıların tüm hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bu yayının hiçbir bölümü, yayıncının ve yazarın önceden yazılı izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi, kayıt veya başka herhangi bir yöntemle çoğaltılamaz, bir erişim sisteminde depolanamaz, yayımlanamaz. Bu yayının hiçbir bölümü kaynak gösterilmeden alıntılanamaz.

No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior written permission of the Publisher. No part of this publication can be cited without quating the source.

KARTAL YAKACIK'TA HACI MUSTAFA EFENDİ (HALVETİ) TEKKESİ, ÇEŞMESİ VE HAZİRESİ

HACI MUSTAFA EFENDI (HALVETI) LODGE, FOUNTAIN AND GRAVEYARD IN KARTAL YAKACIK

*Korkmaz ŞEN**
*Veli BAÇARU***

ÖZ

Bu çalışmada Kartal Yakacık'ta bulunan Hacı Mustafa Efendi Tekkesi, Çeşmesi ve Haziresi yerinde yapılan incelemeler, ulaşılan yeni belge ve bilgilerle tekke ve birimleri tanıtılmaya çalışılmıştır. Kurucusunun Hacı Mustafa Efendi (Ö.1168) olduğu anlaşılan tekke, bir 18. yüzyıl tekkesi olarak kabul edilmektedir. Tekkenin haziresinde, bazı mezarların tarih kısımları toprağa gömülü olmakla birlikte, tespit edilen en erken tarihli mezar Hacı Mustafa Efendi'ye aittir. Tekke 1968'de harap olduğu için yıktırılmıştır. İlgili alanda, 2014'te temel seviyesindeki kalıntıların açığa çıkarılması için arkeolojik kazı yapılmış olmakla birlikte, kalıntılardan tekke meşrutasının ve tevhidhanenin iç düzenine dair net bir planın açığa çıkmadığı söylenebilir. Yıkılmadan önceki halini gösteren fotoğraflardan sivil karakterde iki katlı tekke meşturası ve doğusunda tek katlı daha küçük boyutlu tevhithane kısmı görülebilmektedir. Tekke bünyesindeki birimler olarak bakıldığında tekkenin, ahşaptan sivil yapı karakterindeki tekke meşturası ve tevhidhane, kazıda açığa çıkarılan iki bölümlü ahır kısmı, tekkenin doğusunda merkezinde 1795 tarihli Zeynep Hatun vakıf eseri olan çeşmenin bulunduğu 26 (25?) mezarlı hazireden oluştuğunu söylemek mümkündür. Ahşaptan iki katlı tekke meşrutası ve tek katlı tevhidhane kısmı cephe düzeni açısından benzer özellikler sergilemektedir. Hazirenin merkezinde yer alan 1795 tarihli dikdörtgen planlı kitabeli çeşme, tek cepheli olup, oldukça sade bir özellik arz etmektedir. Hazirede kadın baş ve ayak taşlarında zengin bitkisel süslemeler göze çarparken, özellikle dairesel planlı mezar taşlarının alt kısımlarında akant yapraklı süsleme birçok mezar taşında karşımıza çıkmaktadır. Bir Halveti tekkesi olan yapının haziresinde Halveti tipi başlığa sahip mezar taşına rastlanmamakla birlikte, farklı fes, kovuk tasarımları görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yakacık, Halveti Tekkesi, Şabaniye Tekkesi, Vezir Tekkesi, Tekke Haziresi, Zeynep Hatun

Abstract

In this study, Hacı Mustafa Efendi Lodge, fountain and graveyard in Kartal Yakacık are included. An attempt has been made to introduce the lodge and its units with the new documents and information obtained outside the on-site examination. The lodge, whose founder is understood to be Hacı Mustafa Efendi (.1168), is considered to be an 18th century lodge. Although the historical parts of some graves are buried in the ground in the cemetery of the lodge, the earliest dated grave identified belongs to Hacı Mustafa Efendi. The lodge was demolished in 1968 because it was dilapidated. An archaeological excavation was carried out in the relevant area in 2014 to reveal the ruins at the foundation level. From the photographs showing its state before the demolition, the two-storey lodge house with a civilian character and the smaller single-storey tevhidhane section to the east can be seen. When the units within the tekke are taken into consideration, it

can be stated that the tekke consists of a tekke meştura, a tewhidhane, a two-part stable part uncovered during the excavation, a hazire with 25 grave and a fountain. The two-storey wooden tekke and the one-storey tawhidhane part exhibit similar features in terms of facade layout. The rectangular planned fountain with an inscription, located in the center of the cemetery and dated 1795, has a single facade and has a very plain appearance. While rich floral decorations stand out on the female head and foot stones of the graves in the burial area, acanthus leaf decorations can be seen especially on the lower parts of the circular-bodied tombstones. Although there is no tombstone with a Halveti-type headboard in the courtyard of the structure, which is a Halveti tekke, there are headgears such as different fez, hoollows.

Key Words: Halveti Dervish Lodge, Şabani Dervish Lodge, Graveyard, Tombstones, Zeynep Hatun,

Giriş

Aynı tarikata bağlı kişilerin, mürşitleri ile bir araya geldikleri mekanların bölgeye, döneme, tarikata ve işlevine göre farklı isimler aldığı görülmektedir. Bunlara hankahlar, zaviyeler, ribatlar, dergahlar, tekkeler, asitaneler, pir evleri, cemaathaneler, kubbeler ve daireler şeklinde örnekler verilebilir. Sufilerin bu mekanlarda bir araya gelmeden önce daha çok evlerde ve namaz vakitleri dışında camilerde sohbet ettikleri ve zikir yaptıkları belirtilmektedir.[1]

Tekke veya benzer işlevdeki yapıların ilk nerede kurulduğu hususu net olmamakla birlikte, sufilerin bir araya gelerek sohbet ettikleri, zikir çektikleri/yaptıkları, inzivaya çekildiği hankahların 8. yüzyıldan itibaren kurulduğu ifade edilmektedir.[2] Hankahlar Suriye, Filistin ve Mısır'da daha çok gezgin dervişlerin barındığı ve herhangi bir tarikata bağlı olmayan, yöneticilerinin de devlet tarafından atandığı yapılar iken, Horasan, İran ve Hindistan'da bir mürşidin yönetiminde, dervişlerin eğitildiği ve bir tarikata bağlı yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Anadolu'da ise bu işlevdeki yapılar ağırlıklı olarak zaviye, dergâh ve tekkeler iken, Konya Sahip Ata ve Boyalıköy örneklerinde olduğu gibi hankah yapıları da inşa edilmiştir.[3]

Osmanlı döneminde, bir mürşid idaresinde dervişlerin eğitim gördüğü, barındığı ve inzivaya çekildiği yapılar genel olarak, birbirlerinin yerine de kullanılmakla birlikte tekke, dergâh ve zaviye kelimeleri tarikat yapılarını niteler şekilde kullanılmaktadır. Bir tarikatın veya tarikat kolunun merkezi niteliğindeki geniş külliyeler içinse asitane tabirinin kullanıldığı belirtilmektedir.[4]

---

* Doç. Dr. Fırat Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi; ksen@firat.edu.tr; ORCID: 0000-0003-4332-7567.
** Dr. Sanat Tarihçisi; velibacaru@gmail.com ; ORCID: 0000-0002-3427-4638
*** İncelediğimiz tekke için bir proje kapsamında hazırladıkları çizim ve fotoğrafları bizimle paylaşan Hanart Mimarlık'ın değerli yöneticisi Y. Mimar Barış Han ve ekibine teşekkür ederiz.

[1] Baha Tanman, Sevgi Parlak, "Tekke-Mimari" *TDV İslam Ans.*, Cilt:40, 2011, ss. 370-373.
[2] Mustafa Kara, "Tekke", *TDV İslam Ans.*, Cilt:40, 2011, ss. 368.
[3] Tanman, Parlak, 2011, 370, 371.
[4] Baha Tanman, *İstanbul Tekkelerinin Mimari ve Süsleme Özellikleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üni. Sosyal Bil. Enst., Cilt:1, 1990, s. 16.; Tanman, Parlak, 370, 371.

Tekke, Osmanlıca kaynaklarda tekil ifadede *tekye*, Arapça kurala göre çoğul olarak da *tekâyâ ş*eklinde ifadesini bulurken, kelime kökeni bilinmemekle birlikte *oturmak, yaslanmak* anlamındaki *vekee* kökünden geldiği düşünülmektedir. Ancak klasik Arapça sözcüklerde *tekye* kelimesine yer verilmemesinin, kelimenin Arapça olma ihtimalini zayıflattığı ifade edilmektedir.[5]

Tanman, Osmanlı dönemi tekke yapılarını ana hatlarıyla dört grupta toplamıştır. Bunlardan ilki, ağırlıklı olarak Osmanlı yönetici eliti tarafından inşa edilen kapalı veya açık avlulu, eyvanlı medreselere benzeyen gruptur. İkinci grup, cami-tevhidhane/semahane kısımları ile harem kısmının ayrı binalarda ele alındığı bir yapı topluluğu şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Üçüncü grup, harem ve selamlık kısımlarının bir binada, yapının farklı bölümlerinde ele alındığı *ev-tekkeler* şeklinde ifade edilmektedir. Son grup ise karmaşık düzene sahip olup, ana çekirdeğini Selçuklu döneminden kalan bir yapının oluşturduğu, Beylikler ve Osmanlı döneminde yapılan ilavelerle gelişen yapı topluluğu şeklinde meydana gelen gruptur.[6]

Tekke yapıları bir mürşidin yönetiminde olmakla birlikte aynı zamanda yaygın olarak, mürşidin ailesiyle birlikte yaşadığı mekanlardır. Mürşit ve ailesi dışında tekkenin yapısına ve büyüklüğüne göre değişmekle birlikte, tekkede eğitim alan dervişlerin de barındığı yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yapılar, aynı zamanda ziyaretçilerin kabul edildiği, yemek verildiği hayır kurumlarıdır. Bu niteliklerinden dolayı büyüklüklerine göre bünyesinde harem, selamlık, tevhidhane/semahane/çilehane, türbe, mutfak, hamam, ahır ve çamaşırhaneye kadar çeşitli birimleri barındırabilmektedir.[7]

Bu çalışmada, İstanbul Kartal ilçesi Yakacık Çarşı Mahallesi'inde geniş bir arazi üzerinde bulunan ve temel seviyesinde kalıntıları günümüze ulaşan Hacı Mustafa Efendi Tekkesi, tekkenin doğusunda bulunan hazirenin içindeki çeşmesi ile tekkeye ait hazirenin yerinde yapılan incelemeler ve ulaşılan bilgi ve belgelerle birlikte tanıtılması hedeflenmektedir. Günümüze ulaşan eserler yerinde incelenmiş ve belgelenmiştir. Osmanlı Arşivi'nde esere dair belgeler tespit edilmiş ve çalışmada değerlendirilmiştir.

Mustafa Efendi Tekkesi'nin, Halvetilik'in dört ana kolundan biri olan Cemaliyye'nin bir şubesi olarak ortaya çıkan[8] Şabaniyye bağlı bir tekke olduğu arşiv belgeleri ve çeşitli yayınlardan anlaşılmaktadır.[9] Şabaniyye'nin bağlı bulunduğu Halvetilik'in Ebû Abdullah Sirâcüddîn Ömer b. Ekmelüdîn Halvetî tarafından 14. yüzyıl sonlarında İran'da kurulduğu belirtilmektedir.[10] Bu tarikatın Pir İlyas ve

---

[5] Daha detaylı bilgi için bk.: Kara, 2011, 368-370.

[6] Tanman, 1990, Cilt:1, 257-263.; Tanman, Parlak, 2011, 374-378.

[7] Daha detaylı bilgi için bk: Tanman, 1990, Cilt:1, 290-359.

[8] Mustafa Tatcı, "Şabaniyye", *TDV İslam Ans.*, Cilt: 38, 2010, 211-212.

[9] BOA, İ.HUS.25.1- H. 01.12.1311 (M. 05 Haziran 1894).; Esin Demirel İşli, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Yıldız Teknik Üni. Fen Bilimleri Enst., 1998, 138.; Fatih Köse, *İstanbul Halvetî Tekkeleri*, M.Ü. İlahiyat Fak. Yay., 2012, 271.; Mehmed A. Köseoğlu, "İstanbul'da Faaliyet Göstermiş Halvetî-Şâbanî Tekkelerinin Günümüzdeki Durumu", *I. Uluslararası Şeyh Şa'bân-ı Velî Sempozyumu- Şeyh Şa'bân-ı Velî'yi Anma ve Anlama, 04-06 Mayıs 2012*, Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu, 2012, 367.; M.S. Akdoğan, *Kartal Tarihi*, Kartal Belediyesi Yay., İstanbul, 2014, 151.

[10] Halvetililik (Halvetiyye) için bkz.: Süleyman Uludağ, "Halvetiyye", *TDV İslam Ans.*, Cilt: 15, 1997, 393-395.

Seyyid Yahya-ı Sirvânî'nin halifeleri aracılığıyla 15. yüzyılda Anadolu'da yayıldığı kaydedilmektedir.[11] Bu tarikat ilk olarak 11. Bayezid'in tahta geçmesinden sonra, Cemaliyye kolunun Amasya'dan gelen piri Şeyh Cemal Halveti tarafından İstanbul'da temsil edilmiş, Koca Mustafa Paşa Tekkesi ise İstanbul'daki ilk asitanesi olmuştur.[12]

Yukarıda değinildiği gibi, tekkelerde bir dizi faktöre bağlı olarak bünyelerinde farklı birimlere yer verebilmektedir. Halveti tarikatında tekke bünyesinde harem, selamlık tevhidhane vs. bölümleri dışında halvethane/çilehane olarak adlandırılan küçük boyutlu, penceresiz inziva mekanları bulunmaktadır. Bu küçük bölümlerde dervişler belli bir merasim sonrası, kırk gün hayvani yiyecek almaksınız, asgari düzeyde beslenme ve uyku ile devamlı zikir ve tefekkür etmekle meşgul olmaktadır. Dervişler kimseyle konuşmadan, sadece temel ihtiyaçları ve cemaatle vakit namazı kılmak için dışarı çıkabilmektedir.[13]

İncelediğimiz tekkenin bağlı bulunduğu Şabaniyye'nin kurucusu Şaban-ı Veli'nin çok sayıda halife yetiştirerek, farklı merkezlere yolladığı ve tarikatın yayılmasına katkı sağladığı anlaşılmaktadır. İstanbul'daki önemli halifelerinden olan Karabaş Veli'nin dışında[14], Şeyh Nasuhi Mehmed Efendi için Üsküdar Doğancılar'da Damat Moralı Hasan Paşa tarafından, 1687/1688'de tekke inşa ettirilmiştir.[15] Bu tekke, Şabaniyye-Karabaşiyye'nin Nasuhiye kolu olarak faaliyet göstermiştir. Bu dergah daha sonra İstanbul'da Şabaniyye'nin asitanesi durumuna gelmiştir.[16] Eser, 19. yüzyıl ortalarında yandığından 1863/64'te Ebubekir Rüstem Paşa tarafından kagir olarak ihya ettirilmiştir.[17]

Tekkenin bulunduğu Yakacık'ta yerleşimin tarihine dair bilgiler Osmanlı döneminden itibaren takip edilebilmekte iken civar yerleşimlerden Maltepe ve Pendik'in neolitik döneme kadar uzanan bir geçmişe sahip olduğu belirtilebilir.[18] Aydos Tepesi'nin güney yamacına kurulu Yakacık'ın, tepenin kuzeyinde bulunan ve Sultanbeyli ilçe sınırlarında kalan Aydos Kalesi'nin Bizans döneminden kaldığı[19] ve Osmanlılar tarafından alınmakla birlikte, burada yerleşildiğine dair bir bilgiye ulaşılmadığı kaydedilen hususlar arasındadır.[20] Yakacık'ın bağlı bulunduğu Kartal ilçe sınırları içinde Bizans dönemi yerleşimine dair verilere ulaşılabilmektedir.[21]

---

[11] Vahit Göktaş, "Halvetiyye'nin Sâbâniyye Ekolü ve Kolları", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2011/1, Sayı:26, 134. (133-160)

[12] Tanman, 1990, Cilt:2, 111.

[13] Daha detaylı bilgi için bk. Tanman, 1990, Cilt:2, 113.

[14] Göktaş, 2011, 147.

[15] Tanman, 1990, Cilt:1, 329.

[16] Tatcı, 2010, 212.

[17] Tanman, 1990, Cilt:1, 329.

[18] A. Aksel, "Kartal İlçesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt:4, 1994, 471-472.

[19] G. B. Çelik, "İstanbul Arkeoloji Müzeleri Aydos Kalesi 2010 Yılı Kazı Çalışmaları", U. Demir ve M. Kazak (yay.) *Aydos Kalesi ve İstanbul'un Fethi Sempozyum Bildirileri*, Sultanbeyli Bel. Yay., İstanbul, 2011, 53, 54.

[20] Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't- Tevarih*, (haz.İsmet Parmaksızoğlu), 1, Kültür Bak. Yay.,Ankara, 1992, 61; Çelik, 2011, 53, 54.

[21] N. Fıratlı, "Müze Dışı Arkeolojik Faaliyet ve Buluntulara Dair Haberler", *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı*, Sayı: 11-12, 1964, 107; A. Pasinli A. ve C. Soyhan, "Dragos'ta Hamam Kazısı", *İTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Tarihi ve Restorasyon Enstitüsü Bülteni*, Sayı:2, 1975, 2,3.; A. Pasinli A. ve C. Soyhan "Cevizli (Dragos) Kazısı", *TTOK Belleteni*, 62/341, 1978, 30-33.; S.

16. yüzyıl belgelerinde Üsküdar'a bağlı köyler arasında sayılan Yakacık'ın Osmanlı dönemi eserlerine dair bilgiler 18. yüzyıl ve sonrasına dairdir. Yakacık Çarşı'da bulunan cami, 18. yüzyılda bir köy mescidi iken, yeniden yaptırılıp, minber eklenip bir cuma camisine dönüştüğü belgelere yansımaktadır. Bununla birlikte caminin 19. yüzyıl başlarında Kili Nazırı Hacı Mustafa Ağa tarafından yeniden yaptırıldığı belgelerle tespit edilebilen bir diğer husustur.[22]

Yakacık Çarşı'da Osmanlı Dönemi'nden, bu cami dışında, bir hamam, çok sayıda çeşme, köşk, ibtidai mektebi, evler günümüze ulaşmışken, hakkında bilgi ve belge bulunan çok sayıda köşkün, rüştiye mektebi, inas mektebi ve çeşitli tarikatlara ait dergahların günümüze ulaşamadığı söylenebilir.[23]

Çalışmamızın konusunu oluşturan Mustafa Efendi Tekkesi/Dergahı'nın dışında bölgede Kadiri ve Nakşibendi dergahlarının da bulunduğu arşiv kayıtlarına yansımaktadır.[24] Yukarıda bahsi geçen Kili Nazırı Hacı Mustafa Ağa'nın Yakacık'ta yeniden yaptırdığı mescit dışında bir de adıyla anılan tekkesi olduğu anlaşılmaktadır.[25] Bölgenin temiz havası ile bir sayfiye yeri olması nedeniyle çok sayıda köşk yapılması ve su kaynakları açısından zenginliği nedeniyle de önemli miktarda çeşme yaptırılmasının yanında inanç grupları tarafından da tercih edilen bir merkez olduğu söylenebilir.

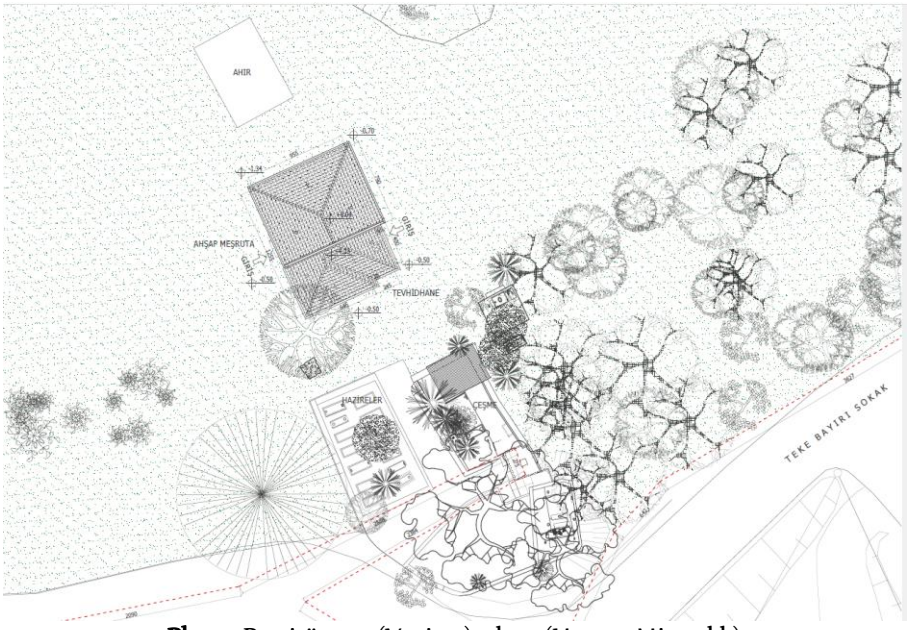
Sevinç, *İstanbul, Kartal'da Bizans Dönemi Hamam Yapısı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üni. Sosyal Bilimler Enst., 2004, Ankara, 105-106.; Enis Karakaya, "Bizans Döneminde Bağdat Yolu (Üsküdar-İzmit Arası)", *Sanat Tarihi Yıllığı*, Sayı: 20, 2012, 87-122.

[22] Veli Baçaru, Yakacık Çarşı'da Bazı Osmanlı Dönemi Eserleri ve Yalı Hamamı, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, Sayı:174 (Eylül- Aralık 2023), 2023, s. 140.

[23] Daha detaylı bilgi için bk: Akdoğan, 2014.; Baçaru, 2023, 137-156.

[24] Baçaru, 2023, 146.

[25] Ahmet Nezih Galitekin, *Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul Câmi, Tekke Medrese, Mekteb, Türbe, Hamam, Kütüphâne, Matbaa, Mahalle ve Selâtîn İmaretleri*, İşaret Yay., İstanbul, 2003, s. 368.

Plan 1: Restitüsyon (Vaziyet) planı (Hanart Mimarlık)

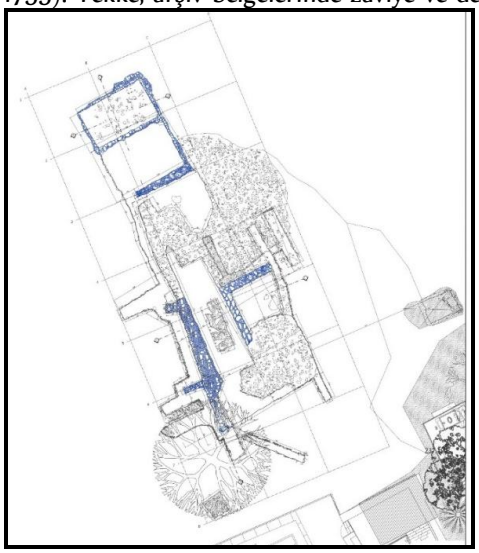
Yakacık hakkında, temelde Yalı (Ali Haydar Bey) Hamamı'nı ele almakla birlikte, bölgedeki Osmanlı dönemi eserlerine değinen makale[26] dışında, Erdoğan'ın *Kartal Tarihi* adlı eserinde bölgedeki bazı eserlere değinilmiş, ele aldığımız eserlere dair haziredeki mezar taşlarının bazı görsellerine yer verilmiş ve kısaca çeşmesine değinilmiştir.[27] Ancak Erdoğan, Milliyet Gazetesi'ne verdiği bir mülakatta, tekkeden ve hazireden bahsederken, hazirede 26 mezar taşı bulunduğunu ifade etmektedir.[28] Tekkeye, Tanman'ın tekkeler hakkındaki kapsamlı çalışmasında[29] rastlanmazken, İşli[30], F. Köse[31] ve Köseoğlu'nun[32] tekkeler üzerine yaptıkları çalışmalarda yer verilmiştir.

Hacı Mustafa Efendi Tekkesi

Tekke, Yakacık, Çarşı Mahallesi Tekebayırı Sokak'ın kuzeyinde, burada incelediğimiz diğer eserlerin de üzerinde bulunduğu 12382 ada 15 parselde yer almaktadır. Vezir Tekkesi olarak da bilinen[33] tekkenin inşa tarihi bilinmemekle birlikte bir 18. yüzyıl tekkesi olarak kabul edilmektedir.[34] Kurucusu olarak kabul

[26] Baçaru, 2023, 137-156.
[27] Akdoğan, 2014.
[28] Bk.: https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/istanbul/arastirmaci-gazeteci-selim-akdogan-kartalin-tarihini-kitaplastirdi-11622137 (Erişim: 05.04.2024)
[29] Tanman, 1990.
[30] İşli, 1998, 138.
[31] Köse, 2012, 271-272.
[32] Köseoğlu, 2012, 367.
[33] İşli, 1998, 138.; Mustafa Özdamar, *Dersaadet Dergahları*, Kırkkandil Yay., 2007, 408.
[34] Köse, 2012, 271.

edilen Hacı Mustafa Efendi'nin mezar taşında vefat tarihi H. 1168'dir (M. 1754-1755). Tekke, arşiv belgelerinde zaviye ve dergah olarak da geçmektedir. [35]

Plan 2: Kazı sonrası çıkarılan rölöve (Hanart Mim.)

Görsel 1: Kazı sonrası kuzeyden alanın fotoğraf (Hanart Mim.)

Uzun süre harap durumda kalan tekke binası, 1968'de kazalara neden olabileceği gerekçesiyle yıktırılmıştır.[36] 2014'te İstanbul Arkeoloji Müzeleri tarafından yapılan kazı sonrası tekkenin temel düzeyinde kalıntıları tespit edilmiştir (Plan 2; Gör. 1). Bunun yanında tekkenin yıkılmadan önce çekilmiş halini gösteren fotoğraflar bulunmaktadır (Gör.2,3,4).[37] Eserin restorasyon ve rekonstrüksiyonu için projelerinin bir firma tarafından hazırlandığı anlaşılmaktadır.[38] Hazire, tekkenin güney tarafında yer almakla birlikte, çeşmesi de hazirenin yaklaşık olarak ortasına kuruludur. Eserler bugün Vakıflar Genel Müdürlüğü mülkiyetindedir.

Eser, Halveti tarikatının Cemaliyye kolunun bağlı Şabaniyye şubesine bağlı bir tekke olarak bilinmektedir.[39] L. Nihal Yazar, *Mecmua-i Tekâya*'ya dayandırarak, Halvetiye tarikatının Cemaliye kolunun Şabaniye şubesinin kurucusu Şaban-ı Veli'nin İstanbul'a göndermiş olduğu halifelerden bahsetmekte, yine aynı kaynağa dayandırarak İstanbul'da kurulmuş 24 tekkeye yer vermektedir. Bu tekkeler içinde Yakacık'taki tekkenin adı geçmemektedir.[40] Aynı çalışmada Şaban-ı Veli'nin

---

[35] BOA, AE. SSLM.111.38.2.22028- H. 08.04.1207 (M. 23 Kasım 1792).; BOA, TS.MA.e, 596.43- H. 28.11.1310 (M. 13 Haziran 1893).; BOA, İ.HUS.25.1- H. 01.12.1311 (M.05 Haziran 1894).; BOA, BEO, 415.31086- H. 01.12.1311 (M.05 Haziran 1894).; Köse, 2012, 271.

[36] İşli, 1998, 138.

[37] İşli, 1998, 370; Köse, 2012, 481.; https://hanartmimarlik.com.tr/?page_id=2665 (Erişim: 05.04.2024).

[38] Bk.: https://hanartmimarlik.com.tr/?page_id=2665 (Erişim: 05.04.2024).

[39] İşli, 1998, 138; Köse, 2012, 271-272.; Köseoğlu, 2012, 367.

[40] L. Nihâl Yazar, *Halvetiliğin Şa'bâniyye Kolu Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme*, İstanbul, (Tarihsiz), 53-54. Abdülkadiroğlu, 25 tekkenin ismine yer verirken, benzer şekilde Yakacık'taki dergahın adına rastlanmamaktadır. Bkz.: A. Abdülkadiroğlu, *Halvetîlik'in Şa'baniye Kolu Şeyh Şa'bân-ı Velî ve Külliyesi*, Ankara, 1991.

postnişinlerine de yer verilmekle birlikte Hacı Mustafa Efendi adına burada da rastlanmamaktadır.[41]

Görsel 2: Mustafa Efendi Tekkesi (Hanart Mimarlık)

İncelediğimiz tekkenin kurucusu olan Hacı Mustafa Efendi'nin nerede yetiştiği, kimin halifesi olduğuna dair bilgiye ulaşılmamıştır. *Sefîne-i Evliya* isimli önemli eserde İstanbul'da Şabaniyye kolunun postnişinleri ve faaliyetlerine dair detaylı bilgi bulunurken, Yakacık'taki bu dergahla ilgili sadece Abdurrahman Şemseddin tarafından ihya edildiğine dair bilgiler bulunmaktadır.[42] Osmanlı Arşivi'nde dergâhın postnişini olan Hüseyin Dede Efendi'nin vefatı ve çocuğunun olmaması nedeniyle aynı tarikattan olması sebebiyle, dergâha Abdurrahman Şemseddin Efendi'nin postnişin olmasına karar verildiği anlaşılmaktadır.[43]

Şeyh Seyyid Abdurrahman Halveti'den sonra, vekili olan Seyyid Alâeddin Efendi tekkenin postnişinliğini kendi rızasıyla derviş Seyyid Ömer ibni Osman'a bıraktığı belirtilmektedir. 5 Haziran 1894 tarihinde tekkenin postnişini olan Hüseyin Hüsnü Efendi'den sonra Ahmed Reşid Efendi'nin postnişin olduğu anlaşılmaktadır.[44] Yine, H. 1227 (M. 1812) doğumlu Derviş el- Hacc Emin Dede bin el- Hacc Şükrî'nin de tekkede postnişinlik yaptığı arşiv kayıtlarına[45] yansımakla birlikte ne zaman postnişin olduğu tespit edilememiştir.

Tekkenin divanının tamir edildiği ve masraflarının hazine-i hassadan karşılandığı, bu bedelin senet düzenlenerek ödendiği[46], yine tekkeye iaşe desteği

---

[41] L. Nihâl Yazar, (Tarihsiz), 53,54.

[42] Osmânzâde Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, Cilt:1-5, (Haz. Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz), Kitabevi Yay., 2006.

[43] BOA, AE.SSLM.III.38.2.22028- H. 08.04.1207 (M. 23 Kasım 1792).

[44] Köse, 2012, 272.; Köseoğlu, 2012, 367.

[45] Galitekin, 2003, 366.

[46] BOA, ML.EEM.123.57- H. 17.01.1306 (M. 23 Eylül 1888).; BOA, ML.EEM. 127.20- R. 24.03.1306 (M. 05 Haziran 1890).

verildiği arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır.[47] Tekkenin, 1341 tarihli *Tekaya ve Zevayaya Mahsus Defter*'de yer aldığı belirtilmektedir.[48]

Mustafa Efendi haziresinde yakın zamanda bir kaçak kazı yapıldığı bazı mezarların tahrip edildiği bilgisi basına yansımıştır.[49]

Günümüze ulaşmayan tekkenin, sekiz dönümlük bir arazi üzerine kurulu üç ahşap bina, bir namazgah, bir çeşme ve hazireden oluştuğu belirtilmektedir.[50] Tekkenin kazı sonrası çıkarılan rölövesinde eserin açığa çıkarılan kısımlarının eserin iç düzeni hakkında fikir verecek nitelikte olmadığı söylenebilir. Kuzeybatıda yer alan dikdörtgen planlı ve yan yana iki mekandan oluşan kısmın ahır olduğu restitüsyon planından anlaşılmaktadır (Şek.1). Eserin yıkılmadan önceki durumunu gösteren fotoğraflardan güneydeki tek katlı, kuzeydeki iki katlı olmak üzere bitişik iki yapı görülmektedir. Bunlardan kuzeydeki iki katlı ahşap binanın meştura olduğu, güneydeki tek katlı kısmın ise tevhidhane olduğu restitüsyon planına yansıyan diğer bir husustur (Plan.1).

Eserin yıkılmadan önceki halini giriş cephesinden gösteren fotoğraflardan anlaşıldığı kadarıyla, zemin kat üzerine bir kat şeklinde bir düzene sahip eserin, karşıdan bakıldığında sağ tarafına yakın bir konumda iki kanatlı ahşap kapı yer almaktadır. Alt katta kapının sağında bir, solunda dört pencere sıralanmaktadır. Kapı ve pencerelerin üst sınırı aynı hizadadır. Kapı kanatlarında dikine ve enine dikdörtgen tasarımlar mevcuttur. Alt kat pencerelerinde ahşap kafes ve demir korkuluk olduğu anlaşılmaktadır. Üst katta bulunan altı pencere, ana kurguları itibariyle alt kat pencerelerine benzemekle birlikte korkuluksuz ele alınmıştır. Alt kat ve üst kat pencereleri düşey dikdörtgen formlu olup, enine üç, dikine ortaya atılan bir çıta ile sekiz bölmeli tasarlanmıştır. Pencerelerde üst sınırdan aşağı doğru belli bir seviyeye kadar ahşap kafes bulunmakla birlikte, bu ahşap kafeslerin merkezinde, muhtemelen çıtayla yapılmış, eşkenar dörtgen tasarımı mevcuttur. Eserin cephesi ahşap bir saçak ile nihayetlenmektedir (Gör. 2-4). Yapının kırma çatıyla örtülü olması muhtemel görünmektedir.

[47] Köse, 2012, 272.
[48] Tekke ilgili defterin 299. sırasında yer almaktadır. Bk.: İşli, 1998, 138, 261.
[49] Bk.: https://www.haberturk.com/yasam/haber/562122-tarihi-mezari-soymak-istediler (Erişim: 05.04.2024).
[50] İşli, 1998, 138.

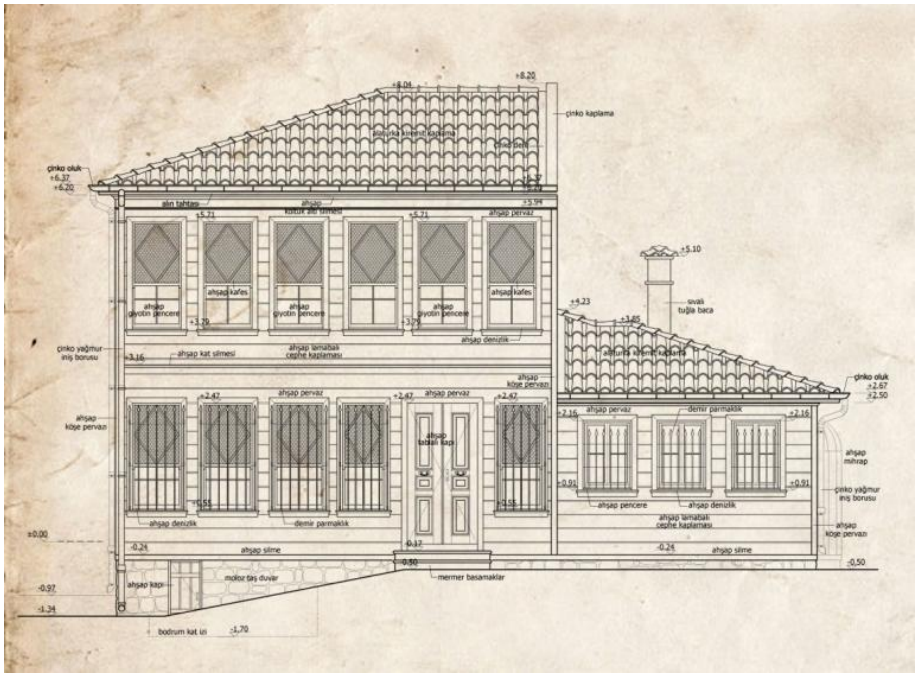

Görsel 3: Mustafa Efendi Tekkesi (F. Köse, 2012) **Görsel** 4: Mustafa Efendi Tekkesi (İşli, 1998)

İki katlı bu yapının doğusuna bitişik durumda ve tek katlı olduğu kalan çatı parçalarından anlaşılan, iki katlı yapıya göre daha küçük boyutlu kısmın, fotoğrafın alındığı tarihte de harap durumda olduğu görülmektedir (Gör. 2,3). Bu kısmın fotoğrafa yansıyan cephesinde yan yana üç açıklık yer almaktadır. Bu açıklıkların üçü de pencere olarak değerlendirilmiştir. Bu kısma girişin yandaki iki katlı kısımdan veya diğer cephelerin birinden sağlanmış olması mümkün olmakla birlikte, proje planında girişin kuzey cepheden verildiği görülmektedir. Doğudaki kısmın kırma çatıyla ve kiremitle örtülü olduğunu söylemek mümkündür.

Eserin restorasyon öneri projesinde, yapı cephesinde görülen bu detayların yanında, iki katlı kısım kırma çatılı ve alaturka kiremit örtülü olarak ele alınmıştır (Şek. 3). Restorasyon projesinde doğudaki tek katlı kısım tevhidhane olarak kabul edilmektedir. Fotoğraflardan anlaşılmamakla birlikte, projede bu kısmın doğu duvarında ahşaptan bir mihrap yer almaktadır (Çizim.3; Gör.2).

Çizim 3: Mustafa Efendi Tekkesi (Hanart Mimarlık)

Zeynep Hatun Çeşmesi

Çeşme, Mustafa Efendi'nin mezarının doğusunda, hazirenin ortasında kalacak şekilde inşa edilmiştir. Sade bir özellik gösteren çeşme 264x245 cm boyutlarında olup, tek cephelidir. Batı cephede kurnası ve üstünde 38x60 cm boyutunda dikey dikdörtgen kitabesi ve önünde yalağı bulunmaktadır (Gör.5). Günümüzde kitabedeki yazılar büyük oranda tahrip edilmiş olmakla bir birlikte bir yayında, sağlam haline dair görsel ve kitabe metnine yer verilmiştir (Gör.6).[51]

Kitabe metni Çeşme Külliyatı[52] adlı eserde;

"Sâhibetü'l-hayrât ve'l hasenât
Merhûme Esmâ Sultân Hazretlerinin
Çâmeşûr ustası Zeynep Hâtûnun
Kâffe-i ehl-i imân ervâhıyçün
Fi sebîlillah vakfıdır
17 M. Sene 1210" şeklinde çevrilmiştir.

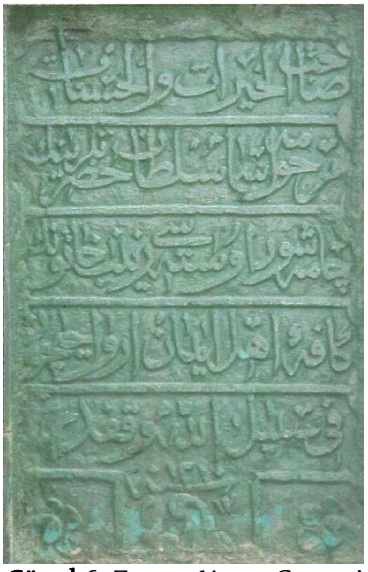
Kitabe metninden de anlaşılacağı gibi H. 17 Muharrem 1210 (M. 03 Ağustos 1795) tarihli eserin banisi Sultan 1. Abdülhamid'in kızı olan Esma Sultan'ın *çamaşırcı ustası* Zeynep Hatun'un vakıf eseridir.

[51] N. Ertuğ (Ed.), *İstanbul Tarihî Çeşmeler Külliyatı*, Cilt:2, İSKİ Genel Md. Yay., 2006, 128.; Baçaru, 142.

[52] Ertuğ, 2006, 128.

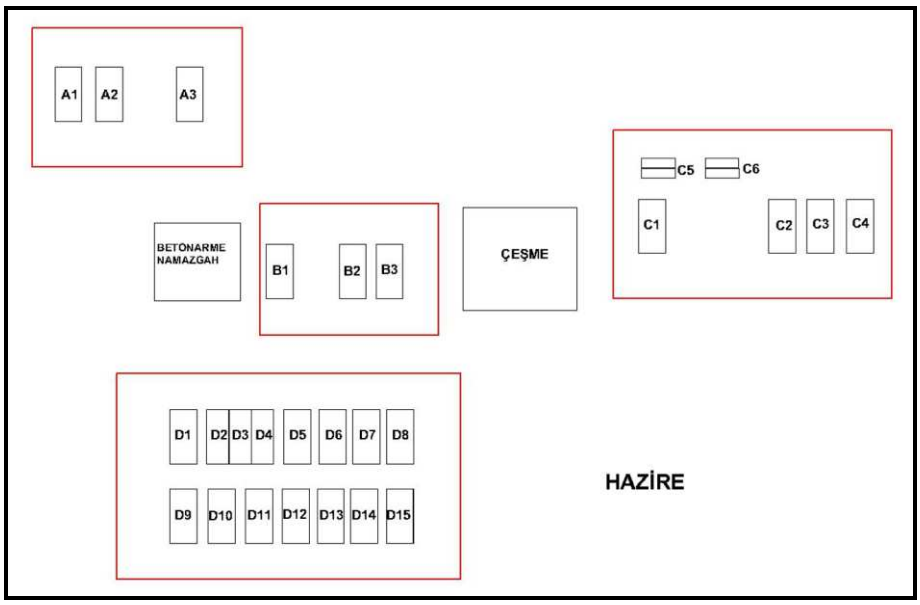
Görsel 5: Zeynep Hatun Çeşmesi (VB)

Görsel 6: Zeynep Hatun Çeşmesi, kitabe (Çeşme Küll. Kitabından)

Hazire

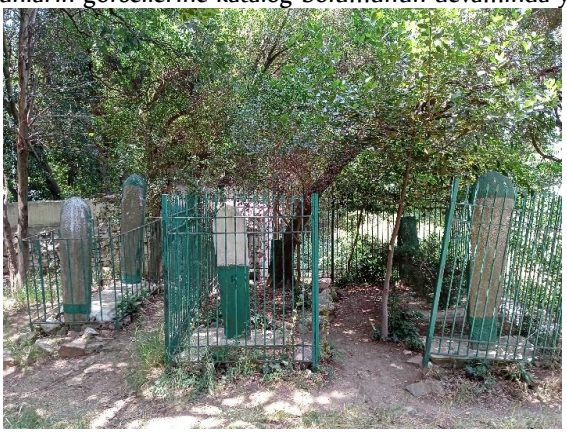
Mustafa Efendi Tekkesi'nin doğusunda yer alan hazirenin, birbirine yakın dört kümeden oluştuğu söylenebilir (Plan 4). Bu mezar kümelerine kuzeyden güneye doğru bakıldığında, kuzeyde üç mezardan oluşan ilk küme (A) yer almaktadır (Gör. 7). Bu kümedeki mezarlardan sadece ikisinde (A1, A3) kitabe bulunmamaktadır. Pehleli olan bu üç mezardan birinin pehle taşı (A3) sağlam, diğer ikisinin (A1, A2) kırıktır. Bu kümenin güneyinde, namaz kılınan küçük betonarme dikdörtgen mekânın hemen doğusunda, tekkenin kurucusu Mustafa Efendi'nin mezarının da içinde bulunduğu üç mezarlı ikinci küme (B) bulunmaktadır (Fot. 8). Burada Mustafa Efendi'nin (B1) ayak taşı ve bu kümede en doğudaki mezar taşının (B3) hem baş hem de ayak taşı kırık durumdadır. Bu üç mezardan ikisi (B1, B3) mezar sınırları belli olmakla birlikte pehleli değilken, ortadaki (B2) pehlelidir. Bu ikinci kümenin doğusunda çeşme yer almaktadır. Çeşmenin doğusunda üçüncü küme (C) bir set üzerine kuruludur (Fot. 9). Üçüncü kümedeki mezarların bazılarının (C1, C2, C3, C4) baş ve ayak taşı arasındaki mesafe doğal ölçülerin dışında kaldığından, buradaki mezar taşlarının alelade yerleştirilmiş olma ihtimali yüksektir. Bu kısımda yine hazire içinde daha önce tahrip edilmiş, kırık durumda iki mezara ait baş ve ayak taşları (C5, C6) duvara dayalı durumdadır. Dördüncü küme en fazla mezarın bulunduğu, daha düzenli durumda olan ve hazirenin güneyinde dikdörtgen bir alan içindeki kısımdır (Fot. 10). Burada bazı mezarlar (D1, D2, D11, D12, D14, D15) dikdörtgen şeklinde sınırlandırılmış olmakla birlikte, baş ve ayak taşlarına dair bir iz tespit edilememiştir. Bu kısımdaki mezarların bazıları (D4, D5, D6, D7, D8, D10) pehlelidir. Yine bu kısımda D7 numaralı mezarın ayak taşı kırık olmakla birlikte, ayak kısmının hemen yanındadır. D9 numaralı mezarın ayak taşı, D13 numaralı mezarın baş taşı kısmen, ayak taşı büyük oranda kırık durumdadır.

Plan 4: Kabaca haziredeki mezar kümeleri ve mezarların yerleri

Hazirede mezarların kimlikleri veren kitabeler, yaygın uygulamalara paralel olarak, burada da baş taşında yer almaktadır. Ancak A1 olarak kodladığımız mezar taşında kitabe ayak taşındadır. Hazirede belirtmeye değer bir diğer yön, kuzeydeki ve güneydeki mezar taşlarının kitabe metinleri ve ayak taşlarındaki süslemelerin bir kısmı Mustafa Efendi'nin mezarına bakmaktadır. Kuzeydeki mezar taşlarında kitabe yüzleri güney yüzde, güneydeki mezar taşlarında kitabe metinleri kuzeye bakan yüzdedir.

Mezarlardan kitabeli ve/veya süslemeli olan örnekler katalog şeklinde ele alınmıştır. Mezar bütünlüğü bozulan örneklerde ayak taşları genelde sade ve bezemesizdir. Bunların görsellerine katalog bölümünün devamında yer verilmiştir.

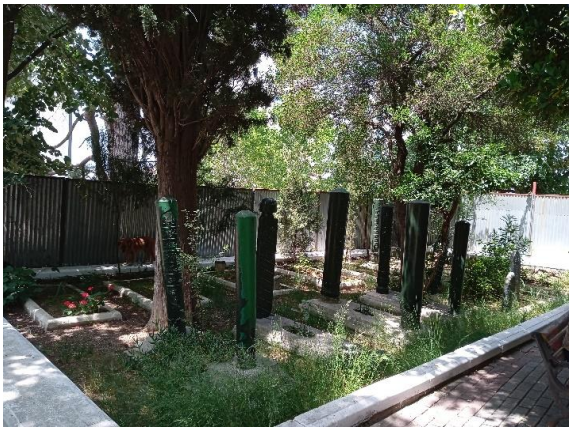
Görsel 7: A kümesindeki mezarlar (VB)

Görsel 8: B kümesindeki mezarlar (VB)

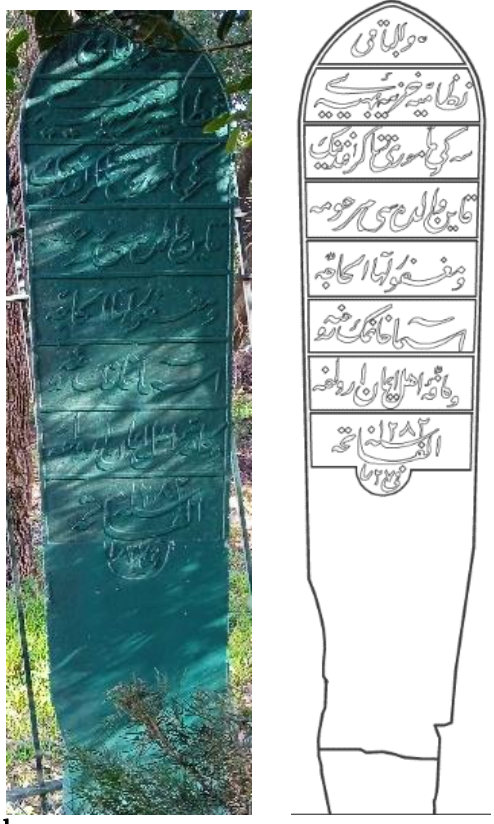

Görsel 9: C kümesindeki mezarlar (VB)

Görsel 10: D kümesindeki mezarlar (VB)

Bütünlüğünü Büyük Oranda Koruyan Mezarlar

Kat. 1: Mezar A1, yak taşı
Görsel 11 (VB); Çizim 5 (Hanart)
Kimliği: Sergi memuru Şakir Efendi'nin Kayınvalidesi Esma Hanım'ın ayak taşı
Kitabe Metninin Okunuşu:

Hüve'l-bâki
Nizamiye hazine-i behiyesi
Sergi memuru Şakir Efendi'nin
Kayınvalidesi merhume
Ve mağfurun lehâ el-Hâce
Esma Hanım'ın ruhuna
Ve kâffe-i ehl-i iman ervahına
el-Fâtiha sene 1282
fi 27 Rebiülevvel

Tanımı: Düşey dikdörtgen formlu kadın ayak şahidesidir. Sivri kemer formlu bir tepelik ile sonlanmaktadır. Sivri kemer formlu tepeliğe serlevha yerleştirilmiştir. Kitabe metni sağdan sola doğru birbirine paralel sekiz satıra ayrılmıştır. Oyma düz zemine alçak kabartma tekniği ile işlenmiş celî ta-lîk hatlı kitabesi mevcuttur. Herhangi bir süslemesi yoktur. Miladi 20 Ağustos 1865 yılına tarihlenmektedir.

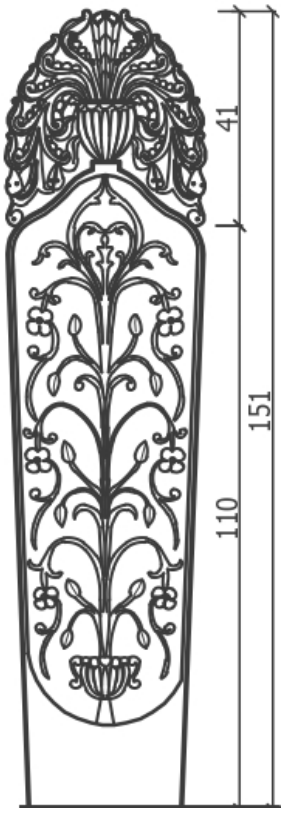

Kat. 2: Mezar A3, baş taşı
Görsel 12 (VB); Çizim 6 (Hanart)
Kimliği: Hekim İsmail Paşa'nın haremi Nefis Hanım
Kitabe Metninin Okunuşu:

Hüve'l-bâki
Vükelâ-yı saltanat-ı
Seniyeden hekim
İsmail Paşa'nın
Haremi merhume
lehâ Nefise Hanım
Ruhîçün el-Fâtiha
Sene 1286

Tanımı: Düşey dikdörtgen formlu kadın baş şahidesidir. Bitkisel tepelikli olup vazo içerisinden dışarı taşan stilize yapraklı (akantus) bitkisel motif dikkati çekmektedir. Serlevha üç dilimli kemer formu içerisinde verilmiştir. Kitabe metni sağdan sola doğru aynı eksende birbirine paralel yedi silme ile sekiz satıra ayrılmıştır. Oyma düz zemine alçak kabartma tekniği ile işlenmiş celi-sülüs hatlı kitabesi mevcuttur. Miladi 1869 yılına tarihlenmektedir.

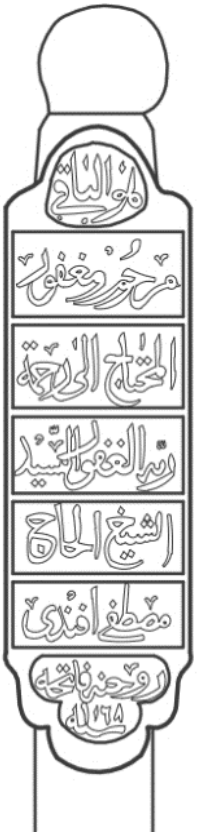

Kat. 3: Mezar A3, ayak taşı
Görsel 13 (VB); Plan 7 (Hanart)
Kimliği: Hekim İsmail Paşa'nın haremi Nefis Hanım
Tanımı:
Hekim İsmail Paşa'nın haremi Nefise Hanım'ın mezar ayak şahidesidir. Düşey dikdörtgen gövdeli, bitkisel tepelikli olup vazo içerisinden dışarı taşan stilize (akantus) yapraklı bitkisel motifler dikkati çekmektedir. Gövde, oyma düz zemine alçak kabartma tekniği ile işlenmiş, vazo içerisine yerleştirilmiş hayat ağacına benzer bitkisel bir motif işlenmiştir. Ancak ağacın dalları dört yapraklı çiçek motifleri ile son bulmaktadır.

Sene 1168

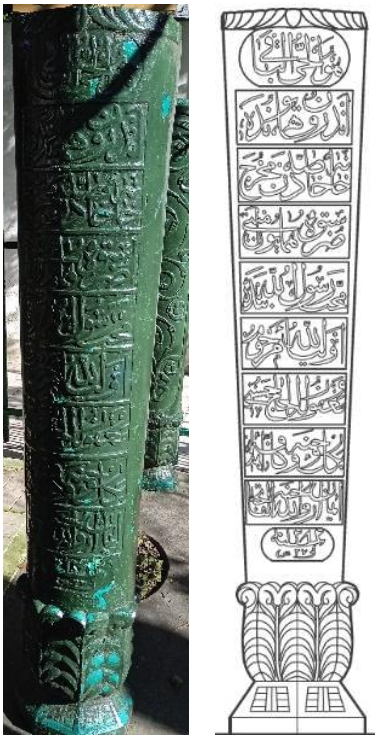

Kat. 4: Mezar B1, baş taşı
Görsel 14(VB); Çizim. 8 (Hanart)
Kimliği: es-Seyyid Eş-Şeyh el-Hâc Mustafa Efendi
Kitabe Metninin Okunuşu:

Hüve'l-bâki
Merhum ve mağfur
El-muhtac ilâ rahmeti
Rabbuhu'l-gafur es-Seyyid
Eş-Şeyh el-Hâc
Mustafa Efendi
Ruhuna Fâtiha

Tanımı: Düşey dikdörtgen formlu erkek mezar baş şahidesidir. Başlık, boyun, gövde ve sap olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Kürevi başlıklı olan şahidenin kitabe metni sağdan sola doğru aynı eksende birbirine paralel dört silme ile beş satıra ayrılmaktadır. Ancak serlevha dairesel formlu bir kartuş, tarih kısmı ise üç dilimli bir kartuş içerisinde verilmiştir. Oyma düz zemine alçak kabartma tekniği ile işlenmiş celi-sülüs hatlı kitabesi mevcuttur. Miladi 1754 yılına tarihlenmektedir.

Kat. 5: Mezar B2, baş taşı
Görsel 15 (VB); Çizim 9 (Hanart).
Kimliği: el-Hâc Hüsnü Bey
Kitabe Metninin Okunuşu:

Hüve'l-hayyü'l-bâki
Enderûn-u hümayûnda
Hâne-i hassadan muhrec
Esbak sure-i hümayun emini
Muhibb-i Rasulullah, bende-i
Evliyaullah merhum
Mağfurun leh el-Hâc Hüsnü
Bey'in ruhuna ve kâffe-i ehl-i
İman ervahına lillahi'l-Fâtiha
27 Safer sene 1282

Tanımı: Erkek mezar baş şahidesi olup yukardan aşağıya doğru hafifçe daralan silindirik bir gövdeye sahiptir. Kitabe metni sağdan sola doğru aynı eksende birbirine paralel yedi silme ile sekiz satıra ayrılmaktadır. Ancak serlevha ile tarih kısmı dairevi bir kartuş içerisinde verilmiştir. Kitabesi, oyma düz zemine alçak kabartma tekniği ile işlenmiş celi-sülüs hatlıdır. Kaide kısmında yüksek kabartma tekniği ile işlenmiş stilize bitkisel motif dikkati çekmektedir. Miladi 22 Temmuz 1865 yılına tarihlenmektedir.

Kat. 6: Mezar B2, ayak taşı
Görsel 16 (VB); Çizim 10 (Hanart).
Kimliği: el-Hâc Hüsnü Bey
Tanımı: el-Hâc Hüsnü Bey'e ait mezarın ayak şahidesidir. Şahide, üstten alta doğru hafifçe daralmaktadır. Gövde, "S" kıvrımlı bitkisel bir motif ile tezyin edilmiştir. Batılılaşma dönemi süsleme özelliği sergilemektedir.

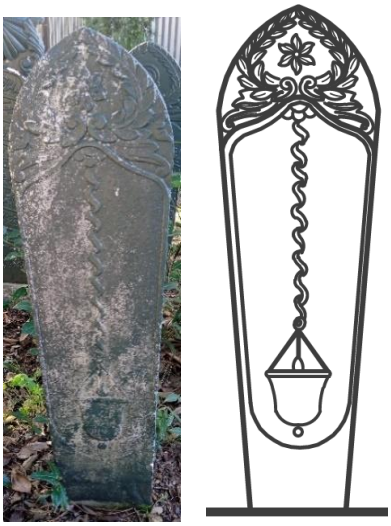

Kat. 7: Mezar D3, baş taşı
Görsel 17 (VB); Çizim 11 (Hanart).

Kimliği: Yakacık'ta Şeyh Sadrettin Efendi'nin manevi evladı
Kitabe Metninin Okunuşu:

Ya hu
Yakacık'ta şeyh Sadrettin Efendi'nin
Manevi evladı oldu vasıl-ı rabbi ğafur
Dahili sülk-ü şehidan olduğun esma içün
İrtihali eyledi aşr-ı muharremde zuhur
Validine mükafat ola ecru sabır ile
Pâk-i dâmen duhter-i pakizesin gözden oldu
dûr
.....(kırık) mücevher fevtinin tarihini

Tanımı: Düşey dikdörtgen formlu bir mezar şahidesidir. Sivri kemer formlu bir tepelik ile son bulmaktadır. Gövde ise yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralmaktadır. Tepeliğin orta yerinde yüksek kabartma tekniği ile işlenmiş, iç içe geçmiş üç daire ve bunu alttan üste doğru çevreleyen çelenk şeklinde bitkisel motif dikkati çekmektedir. Kitabe metni ile tepelik arasında kalan boşluk ise dört yapraklı birer çiçek ve birer akant motifi ile doldurulmuştur. Kitabenin üst kısmı üç dilimli kemer formundadır. Soldan sağa doğru eğimli, birbirine paralel yedi silme ile yedi satıra ayrılmaktadır. Serlevha ise dairesel bir kartuş içerisinde verilmiştir. Tarih kısmı toprak altında kaldığından okunamamıştır.

Kat. 8: Mezar D3, ayak taşı
Görsel 18 (VB); Çizim 12 (Hanart).
Kimliği: Yakacık'ta Şeyh Sadrettin Efendi'nin manevi evladının ayak taşı
Tanımı: Düşey dikdörtgen formlu bir mezar şahidesidir. Sivri kemer formlu bir tepelik ile son bulmaktadır. Tepeliğin merkezinde altı yapraklı bir çiçek motifi ve bunu çelenk şeklinde bir bitkisel süsleme çevrelemektedir. Çelenk ile gövde arasındaki boşluğa akantus yaprakları yerleştirilmiştir. Gövde ise askıda duran bir kandil motifi ile tezyin edilmiştir.

Kat. 9: Mezar D4, baş taşı
Görsel 19 (VB); Çizim 13 (Hanart).
Kimliği: Şerife Ganime Hanım
Kitabe Metninin Okunuşu:

Hüve'l-hayyü'l-bâki
Mektubî-i seraskerî hulefasından
El-Hâc Ali Efendi'nin
Harem-i muhteremeleri merhume
Ve mağfurun lehâ Şerife
Ganime Hanım ruhîçün
Rızaen lillahi'l-Fâtiha
Sene 1274

Tanımı: Düşey dikdörtgen formlu kadın mezar baş şahidesi olup güneş kursu bir tepelik ile sonlanmaktadır. Tepelik, yüksek kabartma tekniği ile işlenmiş, merkezinde beş yapraklı çiçek motifi ve dışa doğru devam eden ışınsal geometrik motiflidir. Gövde üstten alta doğru daralmaktadır. Tepelik ile gövde arasında kalan boşluğa akant yaprakları yerleştirilerek, güneş kursu desteklenmektedir. Oyma düz zemine alçak kabartma tekniği ile işlenmiş bir kitabesi vardır. Kitabe, soldan sağa doğru hafif eğimli birbirine paralel beş silme ile altı satıra ayrılmaktadır. Serlevha ile tarih kısmı birer kartuş içerisinde verilmiştir. Miladi 1857 yılına tarihlenmektedir.

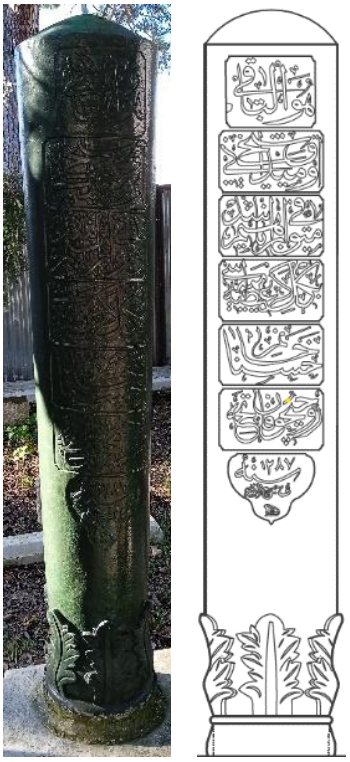

Kat. 10: Mezar D5, baş taşı
Görsel 20 (VB); Çizim 14 (Hanart).
Kimliği: Sabık Edremit müftüsü el-Hâc Osman Filibevî Efendi'nin Kerimesi Ümmügülsüm
Kitabe Metninin Okunuşu:

Ah mine'l-mevt
Genç iken irişdim bekaya bulmadım derde devâ
Derdim efzûn oldu okudukça etbadan vefâ
Hayli demdir bu illetten bulmadı başım halâs
Şöyle yok oldum ki, güya sağ değildim ibtidâ
Hasretâ vah firkatâ gittim dahi ben gelmezem
Elveda olsun size ehl-i iman elveda
Kim ziyaret eyler ise Fâtiha kılsın kerem
Ben turab oldum ihvan, terk eyledim ana ata
Sabık Edremit müftüsü el-Hâc Osman
Filibevî Efendi'nin Kerimesi Ümmügülsüm
Hanım'ın ruhîçün rızâen lillahi Fâtiha
Gurre-i Rebiülevvel 1284

Tanımı: Kadın mezar baş şahidesi olup yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralmaktadır. Oyma düz zemine alçak kabartma tekniği ile işlenmiş bir kitabesi vardır. Kitabe, yatay eksende birbirine paralel 10 silme ile 11 satıra ayrılmaktadır. Serlevha ile tarih kısmı ayrı birer kartuş içerisinde verilmiştir. Serlevhanın bitiminde rumi motifli tezyinat dikkati çekmektedir. Silindirik gövdenin tarih kısmı ile kaide arasında kalan bölümde ise yüksek kabartma tekniği ile işlenmiş akant motifleri yer almaktadır. Miladi 1865 yılına tarihlenmektedir.

Kat. 11: Mezar D5, ayak taşı
Görsel 21 (VB); Çizim 15 (Hanart).
Kimliği: Sabık Edremit müftüsü el-Hâc Osman Filibevî Efendi'nin Kerimesi Ümmügülsüm'ün ayak taşı
Tanımı: Silindirik gövdeli, üstten alta doğru genişleyen kadın ayak şahidesidir. Üzerinde şematik biçimde bir selvi motifi nakşedilmiştir.

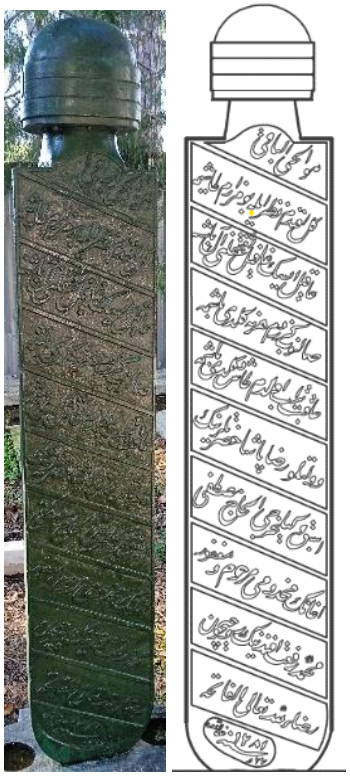
Kat. 12: Mezar D6, baş taşı
Görsel 22 (VB); Çizim 16 (Hanart).
Kimliği: Okmeydanî Şeyh Müteveffa İbrahim Nâşid Bey'in Kerimesi Atiyye Hüsnâ Hanım
Kitabe Metninin Okunuşu:

Hüve'l-bâki
Okmeydanî Şeyh
Müteveffa İbrahim Nâşid
Bey'in Kerimesi Atiyye
Hüsnâ Hanım
Ruhîçün Fâtiha
Rebiülahir 1287
Emin (hattat)

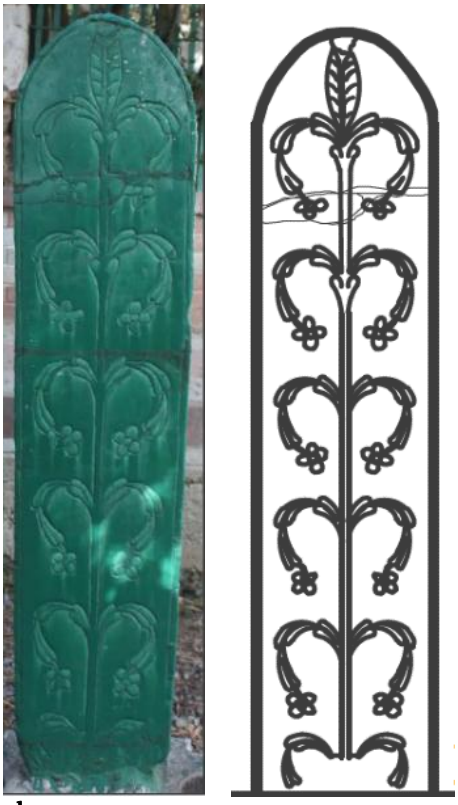
Tanımı: Silindirik gövdeli kadın mezar baş şahidesi olup yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralmaktadır. Oyma düz zemine alçak kabartma tekniği ile işlenmiş bir kitabesi vardır. Kitabenin yazı satırları dikdörtgen formlu altı kartuş içerisinde verilmiştir. Tarih kısmı ise üç dilimli bir kartuş içerisindedir. Kaide bölümünü çevreleyen yüksek kabartma tekniği ile işlenmiş akantus yaprakları dikkati çekmektedir. Miladi 1870 yılına tarihlenmektedir.

Kat. 13: Mezar D6, ayak taşı
Görsel 23 (VB); Çizim 17 (Hanart).
Kimliği: Okmeydanî Şeyh Müteveffa İbrahim Nâşid Bey'in Kerimesi Atiyye Hüsnâ Hanım'ın ayak mezar taşı
Tanımı: Kadın ayak şahidesi olup silindirik gövdeli bir mezar taşıdır. Kaide kısmında yüksek kabartma tekniğiyle işlenmiş akantus motifi yer almaktadır. Gövde ise sade tutulmuştur.

Kat. 14: Mezar D7, baş taşı
Görsel 24 (VB); Çizim 18 (Hanart).
Kimliği: Mehmed Rıfat Efendi
Kitabe Metninin Okunuşu:
Hüve'l-hayyü'l-bâki
Gel efendim nazar eyle bu mezarım taşına
Âkil isen gafil olma aklını al başına
Salınıp gezerdim her ne geldi başıma
Âkıbet turab oldum taş dikildi başıma
Devletlü Rıza Paşa Hazretleri'nin
Esbak vekilharcı el-Hâc Mustafa
Efendi'nin mahdumu merhum ve mağfur
Mehmed Rıfat Efendi'nin ruhîçün
Rızâen lillahi Teâle'l-Fâtiha 27 Zilkade 1281
Tanımı: Düşey dikdörtgen gövdeli erkek mezar baş şahidesidir. Serpuş, boyun ve gövde olmak üzere üç bölümden meydana gelmektedir. Yatay düzlemde sarılmış kavuklu bir başlığı vardır. Oyma düz zemine alçak kabartma tekniği ile işlenmiş bir kitabesi mevcuttur. Kitabe, soldan sağa doğru eğimli birbirine paralel dokuz silme ile on satıra ayrılmaktadır. Tarih kısmı ayrı bir kartuş içerisinde verilmiştir. Miladi 23 Nisan 1865 yılına tarihlenmektedir.

Kat. 15: Mezar D7, ayak taşı
Görsel 25 (Hanart); Çizim 19 (Hanart).
Kimliği: Mehmed Rıfat Efendi'nin mezar ayak taşı
Tanımı: Düşey dikdörtgen gövdeli erkek ayak mezar taşıdır. Yarım daire kemer form tepelikli olup kazıma tekniği ile işlenmiş bitkisel bir motif yer almaktadır. Bezemede, bitki gövdesinden aşağı doğru yarım daire şeklinde sarkan dallar ve bu dalların uçlarına çiçek motifine bezenen bir form işlenmiştir.

Kat. 16: Mezar D8, baş taşı
Görsel 26 (VB); Çizim 20 (Hanart).
Kimliği: Hasan Ağa
Kitabe Metninin Okunuşu:

Hüve'l-hayyü'l-bâki
Bâb-ı fetva-penahî
Kapı çukadarı
Merhum ilâ rahmeti'l-gafûr
Hasan Ağa'nın
Ruhîçün Fâtiha
19 Rebiülahir sene 1295
10 Nisan sene (12)94

Tanımı: Silindirik gövdeli erkek mezar baş şahidesidir. Gövde üstten alta doğru hafifçe daralmaktadır. Oyma düz zemine alçak kabartma tekniği ile işlenmiş yedi satırlık bir kitabesi vardır. Kitabede, yatay eksende birbirine paralel altı silmeyle satırlar birbirinden ayrılmıştır. Serlevha ve tarih kısmı sivri kemer formlu bir kartuş içerisinde yer almaktadır. Kaide kısmı ise yüksek kabartma tekniğiyle işlenmiş akantus motifi ile çevrelenmiştir. Miladi 3 Mayıs 1877 yılına tarihlenmektedir.

Kat. 17: Mezar D8, ayak taşı
Görsel 27 (VB); Çizim 21 (KŞ).
Kimliği: Hasan Ağa'ın mezar ayak taşı
Tanımı: Silindirik gövdeli erkek mezar ayak şahidesidir. Tepelik kısmı yarım küre şeklindedir. Gövde yukarıdan alta doğru hafifçe daralmaktadır. Gövdenin üzerinde alçak kabartma tekniğiyle nakşedilmiş "S" formu bitkisel bir motif yer almaktadır. Kaide kısmında yüksek kabartma tekniğiyle işlenmiş gövdeyi çevreleyen akantus motifi dikkati çekmektedir.

Kat. 18: Mezar D9, baş taşı
Görsel 28 (VB); Çizim 22 (Hanart).
Kimliği:
Kitabe Metninin Okunuşu:
Sübhanallahi amma yuşrikûn
Yirmi dakika sonra
.....
.....
Ruhu şerif için el Fatiha
25 Şevval 1285
Tanımı: Silindirik formlu erkek mezar baş şahidesi olup yarım küre şeklinde bir tepelik ile son bulmaktadır. Ancak tepeliğin hemen altında yüksek kabartma tekniğiyle işlenmiş aziz-i fes görülmektedir. Mezar baş taşı kırık olduğundan, taşın sadece üst ve alt kısmındaki yazılar okunabilmiştir. Bugün kırık olan alt kısım, ayak taşının yerine yerleştirilmiştir. Mezar baş taşının orta kısmına ise ulaşılamamıştır. Miladi 8 Şubat 1869 yılına tarihlenmektedir.

Kat. 19: Mezar D10, baş taşı
Görsel 29 (VB); Çizim 23 (Hanart).
Kimliği: Bilinmiyor
Kitabe Metninin Okunuşu:

Ah mine'l-mevt
Benim ol ibret-dâr-ı dünya
Budur icmâl-i hikâyet cana
Beni hıfz eyledi kıydı namus
Sırrımı duymadı kimse hâlâ
Dil tutulmuştu mecâz-ı aşka
Şevk-i aşk oldu bana rehnümâ
Mümteni -i vuslat illet-i muhakema?
Zehr-i mürg ayn-ı şifa oldu bana
Aşkdır illet-i vuslat-ı bahs
Hubb-i canânı koydu ğayrı... Sene 1295

Tanımı: Silindirik formlu erkek mezar baş şahidesidir. Gövde üstten alta doğru hafifçe daralmaktadır. Kitabe, oyma düz zemine alçak kabartma tekniğiyle işlenmiş on satırlık bir kitabesi vardır. Satırlar yatay eksende birbirine paralel dokuz silme ile on satıra ayrılmaktadır. Serlevha kısmı dairevi tarih kısmı ise ters sivri kemer formu bir kartuş içerisinde verilmiştir. Kaide kısmı, yüksek kabartma tekniğiyle işlenmiş akantus motifleri ile çevrelenmiştir. Miladi 1878 yılına tarihlendirilmiştir.

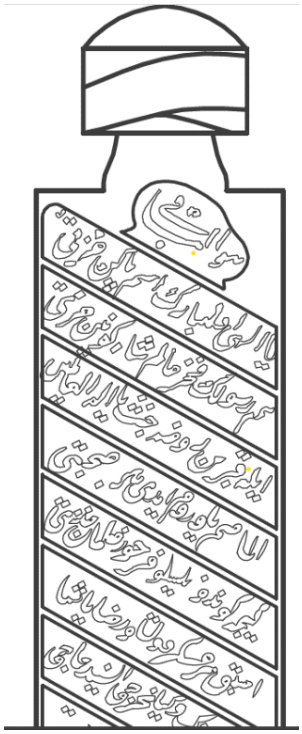

Kat. 20: Mezar D10, ayak taşı
Görsel 30 (VB); Çizim 24 (Hanart).
Kimliği: Bilinmiyor
Tanımı: Silindirik gövdeli erkek mezar ayak şahidesidir. Gövde yukarıdan alta doğru hafifçe daralmaktadır. Gövde kısmı sade olup, kaide kısmı ise yüksek kabartma tekniğiyle işlenmiş akantus motifi yer almaktadır.

Kat. 21: Mezar D13, baş taşı
Görsel 31 (VB); Çizim 25 (Hanart).
Kimliği: el-Hâc Hüseyin Efendi'nin kerimesi Nedime Hanım
Kitabe Metninin Okunuşu:
Bağı cihan....
El-Hâc Hüseyin Efendi'nin kerimesi
Nedime Hanım'ın ruhuna el-Fâtiha
12 Cemaziyelahir sene 1295
Tanımı: Kadın mezar baş şahidesi olup, üstten kırılmıştır. Form itibariyle gövde yukarıdan aşağıya doğru genişlemektedir. Oyma düz zemine alçak kabartma tekniğiyle işlenmiş bir kitabesi vardır. Kitabe, soldan sağa doğru hafif eğimli birbirine paralel üç silme ile dört satıra ayrılmaktadır. Herhangi bir süslemesi yoktur. Miladi 13 Haziran 1878 yılına tarihlenmektedir.

Bütünlüğü Bozulmuş Mezarların Baş ve Ayak Taşları

Kat. 22: Mezar C1, Baş taşı
Görsel 32 (VB); Çizim 26 (Hanart).
Kitabe Metninin Okunuşu:
Hüve'l-bâki
Yâ ilahî ol mübarek ism-i pâkin izzeti
Hem Rasülün fahr-i âlem şâh-ı kevneyn hürmeti
Eyle kabrin ravza-i cennet yâ ilahe'l-âlemin
Elmasım yavrum idi her bir sohbeti
Gece gündüz eylesünler hur-i gilman hizmeti
Esbak serasker devletlü Rıza Paşa
Hazretleri'nin vekilharcı es-Seyyid Hacı
.....(Toprak altında).....

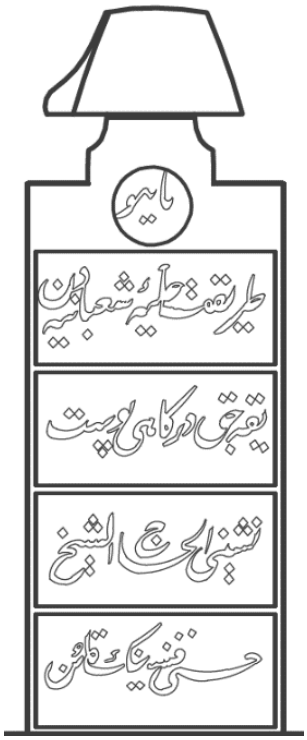
Tanımı: Erkek mezar baş şahidesi olup serpuş, boyun ve gövde olmak üzere üç bölümden meydana gelmektedir. Serpuşu yatay düzlemde çapraz eğimde sarılmıştır. Örfi destarlı serpuş sınıfında değerlendirilebilir. Gövde metni oyma düz zemine alçak kabartma tekniği ile işlenmiş sağdan sola doğru eğimli, birbirine paralel yedi silme ile sekiz satıra ayrılmaktadır. Serlevha ayrı bir kartuş içerisinde verilmiştir. Tarih satırı ise toprak altında kalmıştır.

Kat. 23: Mezar C2, baş taşı
Görsel 33 (VB); Çizim 27 (Hanart).
Kimliği: Münib Efendi'nin mahdumu
Bab-ı Seraskerî Hastanesi Eczacı kolağalarından Osman Faik Efendi
Kitabe Metninin Okunuşu:
Hüve'l-bâki
Evkaf-ı Hümayûn ketebesinden
Merhum Münib Efendi'nin mahdumu
Bab-ı seraskerî hastanesi
Eczacı kolağalarından
Osman Faik Efendi merhumun
Ruhîçün el-Fâtiha
Vefatı 3 Zilhicce 1290
Mevlüdü 3 Şevval 1261
Tanımı: Silindirik gövdeli erkek mezar baş şahidesi olup yarım küre formlu bir tepelik ile son bulmaktadır. Oyma düz zemine alçak kabartma tekniği ile işlenmiş sekiz satırlık kitabesi vardır. Kitabe metninin satırları birer kartuş şeklinde verilmiştir. Doğum ve ölümünün yazılı olduğu tek mezar taşıdır. 5 Ekim 1845 yılında doğmuş 22 Ocak 1874 yılında vefat etmiştir.

Kat. 24: Mezar C3, baş taşı
Görsel 34 (VB); Çizim 28 (Hanart).
Kimliği: Şabaniye tarikatı, Yakacık Dergâhı posnişini Hüsnü Efendi'nin...
Kitabe Metninin Okunuşu:
Ya hu
Tarikat-ı aliye-i Şa'baniye'den
Yakacık Dergâhı post
Nişini el-hac eş-şeyh
Hüsni efendinin kain
.....(toprak altında)
Tanımı: Düşey dikdörtgen gövdeli erkek mezar baş şahidesi olup, başlık, boyun ve gövde olmak üzere üç bölümden meydana gelmektedir. Aziz-i fes başlıklıdır. Oyma düz zemine alçak kabartma tekniğiyle işlenmiş dört satırlık bir kitabesi vardır. Kitabe, yatay eksende birbirine paralel dört silme ile beş satıra ayrılmaktadır. Ancak son satırı toprak altında kalmıştır. Serlevha daire formlu bir kartuş içerinde verilmiştir.

Kat. 25: Mezar C4, baş taşı
Görsel 35 (VB); Çizim 29 (Hanart).
Kimliği: Bilinmiyor
Kitabe Metninin Okunuşu:
Hüve'l-Bâki
Beni kıl mağfiret ey Rabb-i Yezdan
Bi-Hakk-ı arş-ı âzam nûr-u Kur'ân
Gelip kabrim ziyaret eden ihvân
.....(kırık, toprak altında)
Tanımı: Düşey dikdörtgen gövdeli erkek mezar baş şahidesidir. Serpuş, boyun ve gövde olmak üzere üç bölümden meydana gelmektedir. Örfi destarlı başlığı olan şahidenin serpuşu ilmiye sarığı denilen kısa başlıklı, yatay dilimli, çapraz şeritli oval sarıklar grubuna girmektedir. Oyma düz zemine alçak kabartma tekniğiyle işlenmiş dört satırlık kitabesi vardır. Kitabe, soldan sağa doğru eğimli birbirine paralel dört silme ile beş satıra ayrılmaktadır. Ancak en alt satırı tahrip olmuş ve toprak altındadır. Serlevha kısmı dairesel bir kartuş içerisinde verilmiştir. Herhangi bir süslemesi yoktur.

Kat. 26: Mezar C5, ayak taşı
Görsel 36 (VB); Çizim 30 (Hanart).
Kimliği: Bilinmiyor.
Tanımı: Ayak taşı olup düşey dikdörtgen bir form arz etmektedir. Taşta boşluk kalmayacak şekilde alçak kabartma tekniği ile işlenmiş bir hayat ağacı motifi nakşedilmiştir. Ağacın dalları nöbetleşe biçimde bir sıra rumi bir sıra ise üç yapraklı dal şeklinde verilmiştir.

Kat. 27: Mezar C5, baş taşı
Fot. 37 (VB)
Kimliği: Bilinmiyor.
Tanımı: Ayak mezar taşı olup düşey dikdörtgen bir form arz etmektedir. Sivri kemer formlu tepelikli olan ayak şahidesi üstten alta doğru hafifçe daralmaktadır. Gövde tepelik kısmına yakın yerde kırılmıştır. Üzerinde askılı bir kandil motifi işlenmiştir.

Kat. 28: Mezar C6, baş taşı
Görsel 38 (Hanart); Çizim 31 (Hanart).
Kimliği: Fevziye Hanım
Kitabe Metninin Okunuşu:
Âh mine'l-mevt
Mir Nuri ağlasun ki zevce-i menkuhasın
Genç iken ....(kırık) ecel tesmim ü ifna eyledi
Duhter ü ferzendi kim ikisi de şîrhâr
Terk edip mehd-i tahassür içre ibkâ eyledi
Ayıramazken ...den(kırık) iki nev-sâleyi
Âkıbet dest-i pederde terk ü îsâ eyledi
İki öksüz er gelip tarih-i fevtin yazdılar
Genç iken Fevziye Hanım azm-i ukbâ eyledi
Ruhuna el-Fâtiha
2 Zilkade sene 1300
Tanımı: Düşey dikdörtgen formlu kadın mezar baş şahidesidir. Tepelik/başlık bölümü olmayan şahide yatay eksende iki yerden kırılmıştır. Oyma düz zemine alçak kabartma tekniği ile işlenmiş olan kitabe metni, soldan sağa doğru eğimli olup on silme ile onbir satıra ayrılmaktadır. Serlevha kısmı ise dairevi bir kartuş içerisinde verilmiştir. Miladi 4 Eylül 1883 yılına tarihlenmektedir.

Kat. 29: Mezar C6, baş taşı
Görsel 39 (Hanart); Çizim 32 (Hanart).
Kimliği: Bilinmiyor.

Kitabe Metninin Okunuşu:
Hüvel-Müînü'l-alîmü'l-kadîm
Emr-i Hak ile emraz geldi benim tenime
Bulmadı sıhhat vücudum sebeb oldu mevtime
Âkibet erdi ecel rihlet göründü canıma
Elveda olsun benim...ahbabıma
Devletlü Rıza Paşa hazretlerinin
Esbak vekil-i harcı merhum elmas
Hacı Mustafa Ağa'nın zevcesi
Mağfir leha el-muhtace
.....

Tanımı: Düşey dikdörtgen formlu kadın mezar baş şahidesi olup güneş kursu bir tepelik ile sonlanmaktadır. Tepelik, yüksek kabartma tekniği ile işlenmiş, merkezinde beş yapraklı çiçek motifi ve dışa doğru devam eden ışınsal geometrik motiflidir. Gövde üstten alta doğru hafifçe genişlemektedir. Tepelik ile gövde arasında kalan boşluğa akant yaprakları yerleştirilerek güneş kursu desteklenmektedir. Akantus bitkisi ise beş yapraklı çiçek motifi üzerine yerleştirilmiştir. Oyma düz zemine alçak kabartma tekniği ile işlenmiş bir kitabesi vardır. Kitabe, soldan sağa doğru hafif eğimli birbirine paralel yedi silme ile sekiz satıra ayrılmaktadır. Serlevha kısmı bir kartuş içerisinde verilmiştir. Mezar taşının alt kısmına beton döküldüğünden tarih kısmının yer aldığı satır(lar) okunamamıştır.

Görsel 40, 41; Şek. 33: C Bölümünde kırık tepelikler (Gör-VB; Çizim-Hanart Mim.)

Görsel 42: C bölümünde ayak taşları.

Görsel 43: Mezar A2, baş ve ayak taşı

Değerlendirme ve Sonuç

Osmanlı döneminde İstanbul'un Anadolu Yakası'nın önemli sayfiye yerlerinden olduğu anlaşılan Yakacık'ta cami, hamam, çeşme, tekke, mektep, köşk

ve konaklar şeklinde farklı yapı türlerinden eserler günümüze ulaşmıştır. Bu tarihi ve mimari zenginliği yönüyle çevresindeki yerleşimlerden ayrıldığı söylenebilir.

İslam'ın erken devirlerinden itibaren kendine yer bulun tasavvufi akımlara ait yapıların, bölgelere göre farklı isimlendirme, tasarım, işlev ve biçimlenme özelliği sergilediği anlaşılmaktadır. Türklerin yaşadığı bölgelerde, Asya'da ribat ve hankahlarda bu faaliyetler ağırlıklı olarak yürütülürken, Anadolu'ya geldikten sonra bu yapılar daha çok hankah, zaviye, tekke ve dergâh şeklinde adlandırılmış, bazıları birbirinin yerine kullanılan kelimelerle ifadesini bulmuştur. Osmanlı'da, dönemlere göre yoğunlukları değişmekle birlikte zaviye, tekke ve dergâhın yaygın kullanıldığını söylemek mümkündür.

Bir 18. yüzyıl tekkesi olduğu anlaşılan yapının kurucusu olan Mustafa Efendi'nin (Ö. 1168) hayatı hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Mezar taşında seyyid ve şeyh gibi unvanları bulunan Mustafa Efendi'nin kimin yanında yetiştiğine dair Halvetilik'in İstanbul'daki kolları üzerine olan kaynaklarda da herhangi bir bilgiyle karşılaşılmamıştır. Anadolu Yakası'nda bir asitane şeklinde gelişen Nasuhi Tekkesi ile incelediğimiz tekkenin kuruluşunun yakın olduğu söylenebilir. Vezir Tekkesi olarak da bilinen yapının, neden bu şekilde adlandırıldığı anlaşılamamıştır.

Tekkede 2014 yılında ilgili kurul talebiyle İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü'nce yapılan kazıda açığa çıkarılan temel kalıntılarında ahır olduğu düşünülen, kuzeybatıdaki yan yana iki dikdörtgen mekânın planı net bir şekilde okunabilirken, tekke meşrutası ve tevhidhane olduğu düşünülen bitişiğindeki kısmın planı açık değildir. Tevhidhane olduğu düşünülen doğudaki tek katlı kısım tekke meşrutasıyla bitişik durumda olmakla birlikte, bağımsız bir girişe sahip olup olmadığı anlaşılmamıştır. Tanman'ın Osmanlı tekkelerini gruplarken ikinci grup olarak nitelediği harem, selamlık ve tevhidhane vd. kısımlarının ayrı birer yapı olarak ele alındığı grup ile bu kısımların bir arada ele alındığı üçüncü grup olan *ev tekkeler* şeklinde grup açısından yapı değerlendirebilir. Tekkenin küçük boyutlu olması, doğuda tevhidhane olarak değerlendirilen tek katlı kısmın yapıyla organik ilişkisi göz önünde bulundurularak, eserin Tanman'ın üçüncü grupta topladığı *ev tekkeler* içinde değerlendirilmesi mümkün görünmektedir. Fatih Mehmed Emin Tekkesi[53], Naziki Tekkesi[54] ve Beşikçizade Tekkesi[55] ile Başıbüyük Daver Baba Tekkesi[56] bu gruba dahil edilebilecek örnekler olarak verilebilir.

Tekkenin temel planının açık olmaması nedeniyle iç düzeni hakkında açık tespitler yapmak zor görünmektedir. Ancak tekkede alt katta selamlık, mutfak, temizlikle ilgili kısımlar ile derviş hücreleri, üst katında ise tekkenin postnişinin ailesiyle ikamet ettiği harem kısmının olması muhtemeldir. Meştura kısmının doğusunda bulunan ve tevhidhane olduğu düşünülen kısmın girişine dair elimizde yeterli bilgi olmamakla birlikte, tekkenin güney cephesini gösteren görsellerden bu cephede bir girişin olmadığı anlaşılmaktadır. Tevhidhaneye girişin tekke meşrutasının içinden sağlanması, mevsimsel şartlar ve pratik olması bakımından anlamlı durmaktadır.

---

[53] Köse, 2012, 390.
[54] Köse, 2012, 402.
[55] Köse, 2012, 387.
[56] M. B. Tanman, "Daver Baba Tekkesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ans.*, Cilt: 3, 1994, s. 5.; Görsel için bk.: https://www.maltepe.com.tr/osmanli-donemi-yapilar/matepe-daver-baba-tekkesi-basibuyuk (17.07.2024)

Tekkenin haziresi içinde bulunan ve 1795 tarihli kitabesinden Zeynep Hatun'un vakıf eseri olduğu anlaşılan çeşme, dikdörtgen planlı, tek cepheli oldukça sade bir karakter arz etmektedir.

Tekke arşiv belgelerinde ve yayınlarda bir Şabani/Halveti tekkesi olarak geçmektedir. Haziresindeki mezar taşlarında Halveti tarikat serpuşuna benzer bir örneğe rastlanmamıştır. Ancak son satırı ve tarih kısmı toprak altında kalan bir mezar taşında Şabaniye tarikatının postnişini Hüsnü Efendi'nin ismi geçmektedir (Kat. 24). Bununla birlikte şeyh oldukları anlaşılan iki mezar-mezar taşına daha rastlanılmaktadır. Bunlardan biri şeyh Sadreddin Efendi (Kat. 7), diğeri ise tekkenin kurucusu ve hazirenin en erken tarihli (Miladi 1754) mezar-mezar taşı olan es-Seyyid eş-Şeyh el-Hâc Mustafa Efendi'ye aittir (Kat. 4). Haziredeki ilk definden yaklaşık 110 yıl sonra ikinci defin işleminin yapılmaya başlandığı anlaşılmaktadır. İlk mezar taşı dışındaki mezar-mezar taşlarının tamamı 1865 (Kat. 1) ile 1883 (Kat. 28) yılları arasına tarihlenmektedir.

Haziredeki mezarlar toprak mezar ve pehleli mezar olmak üzere iki gruba ayrılmaktadırlar. Ancak şahideler gövde, tepelik ve serpuş formlarına göre çeşitlilik arz etmektedir. Gövde formlarına göre düşey dikdörtgen ve silindirik olmak üzere iki gruba, başlık ve tepeliklerine göre ise sivri kemer formlu tepelikli kadın mezar şahidesi (Kat. 1, 27), sivri kemer fomlu tepelikli erkek şahidesi (Kat. 7, 8), bitkisel tepelikli (Kat. 2, 3; Fot. 40-41), yarım daire formlu tepelikli (Kat. 15), güneş kursu tepelikli (Kat. 9, 29), kavuklu başlık (Kat. 14, 22), örfi destarlı başlıklı (Kat. 25), kürevi başlıklı (Kat. 4), azizi fes başlıklı (Kat. 24) ve başlık/tepelik kısmı olmayan (Kat. 26, 28) mezar taşları olmak üzere farklı tiplerde mezar taşları tespit edilmiştir. Başlık ve tepelik bölümü olmayan silindirik gövdelilerin yoğunluğu dikkati çekmektedir (Kat. 5, 6, 10, 11, 12, 13, 16, 17, 18, 19, 20 ve 23).

Haziredeki mezar taşları süsleme açısından ele alındığında, en erken tarihli mezar taşı son derece sade bir form ile ele alındığı söylenebilir. Ancak 19. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen mezar-mezar taşları ise batılılaşma döneminin süsleme özelliklerini sergilemektedirler. Şahidelerin tepelik kısmı ile mezar taşlarının kaide kısmında yüksek kabartma tekniği ile işlenerek verilmiş akantus motifleri dikkati çekmektedir (Kat. 2, 3, 7, 8, 10, 12, 13, 19 ve 20). Gövde üzerinde yer alan batılılaşma dönemi süsleme özellikleri içerisinde moda olan "S" formlu bitkisel süslemeler ile bir adet selvi ağacı ise diğer bir süsleme unsuru olarak ele alınabilir (Kat. 6, 17, 11). İki mezar taşı örneğinde ise ayak taşlarında uçları çiçek motifi ile tezyin edilmiş süsleme unsurları görülmektedir (Kat. 15, 26). Bitkisel süslemeler dışında nesneli süslemeler içinde değerlendirilebilecek ve her dönem sevilerek kullanılan asılı kandil motifi göze çarpmaktadır (Kat. 8, 27). Hazirede yer alan mezar-mezar taşlarının bir kısmı tarikat müntesiplerine aittir. Bir kısmının ise önemli devlet görevlerinde yer alan zatlara ve kadınlara ait oldukları anlaşılmaktadır. Devlet görevlerinde yer alan kişilerin de ya mürit ya da tarikat muhibbanları oldukları düşünülebilir. Çünkü burasının bir tekke haziresi olduğu bilinmekte ve aynı tarihlerde defin işlemlerinin gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri:

BOA, AE.SSLM.111.38.2.22028- H. 08.04.1207 (M. 23 Kasım 1792).

BOA, BEO, 415.31086- H. 01.12.1311 (M.05 Haziran 1894).

BOA, İ.HUS.25.1- H. 01.12.1311 (M. 05 Haziran 1894).

BOA, ML.EEM.127.20- R. 24.03.1306 (M. 05 Haziran 1890).

BOA, ML.EEM.123.57- H. 17.01.1306 (M. 23 Eylül 1888).

BOA, TS.MA.e, 596.43- H. 28.11.1310 (M. 13 Haziran 1893).

Diğer Kaynaklar:

Abdülkadiroğlu, A., *Halvetîlik'in Şa'baniye Kolu Şeyh Şa'bân-ı Velî ve Külliyesi*, Ankara, 1991.

Akdoğan, M.S., *Kartal Tarihi*, Kartal Belediyesi Yay., İstanbul. 2014.

Aksel, A., "Kartal İlçesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt:4, 1994, 471-472.

Baçaru, Veli, "Yakacık Çarşı'da Bazı Osmanlı Dönemi Eserleri ve Yalı Hamamı", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, Sayı:174 (Eylül- Aralık 2023), 2023, ss. 137-156.

Çelik, G. B., "İstanbul Arkeoloji Müzeleri Aydos Kalesi 2010 Yılı Kazı Çalışmaları", (Yay. U. Demir ve M. Kazak) *Aydos Kalesi ve İstanbul'un Fethi Sempozyum Bildirileri*, Sultanbeyli Bel. Yay., İstanbul, 2011, ss. 45-54.

Ertuğ, N., (Ed.), *İstanbul Tarihî Çeşmeler Külliyatı*, Cilt:2, İSKİ Genel Md. Yay., 2006.

Fıratlı, N., "Müze Dışı Arkeolojik Faaliyet ve Buluntulara Dair Haberler", *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı*, Sayı: 11-12, 1964, 104-112.

Galitekin, Ahmet Nezih, *Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul Câmi, Tekke Medrese, Mekteb, Türbe, Hamam, Kütüphâne, Matbaa, Mahalle ve Selâtîn İmaretleri*, İşaret Yay., İstanbul, 2003.

Göktaş, Vahit, "Halvetiyye'nin Sâbâniyye Ekolü ve Kolları", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2011/1, Sayı:26, ss. 133-160.

Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't- Tevarih*, (haz. İsmet Parmaksızoğlu), Cilt: 1, Kültür Bak. Yay.,Ankara, 1992.

İşli, Esin Demirel, *İstanbul Tekkeleri Mimarisi, Eklentileri ve Restorasyonu*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Yıldız Teknik Üni. Fen Bilimleri Enst., 2018.

Kara, Mustafa, "Tekke", *TDV İslam Ans.*, Cilt:40, 2011, 368-370.

Karakaya, Enis, "Bizans Döneminde Bağdat Yolu (Üsküdar-İzmit Arası)", *Sanat Tarihi Yıllığı*, Sayı: 20, 2012, 87-122.

Köse, Fatih, *İstanbul Halvetî Tekkeleri*, M.Ü. İlahiyat Fak. Yay., 2012.

Köseoğlu, Mehmed A., "İstanbul'da Faaliyet Göstermiş Halvetî-Şâbanî Tekkelerinin Günümüzdeki Durumu", *I. Uluslararası Şeyh Şa'bân-ı Velî Sempozyumu-Şeyh Şa'bân-ı Veli'yi Anma ve Anlama, 04-06 Mayıs 2012*, Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu, 2012, ss. 363-378.

Osmânzâde Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, Cilt:1-5, (Haz. Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz), Kitabevi Yay., 2006.,

Özdamar, Mustafa, *Dersaadet Dergahları*, Kırkkandil Yay., 2007.

Pasinli A., Soyhan C., "Cevizli (Dragos) Kazısı", *TTOK Belleteni*, 62/341, 1978, 30-33.

Pasinli A., Soyhan, C., "Dragos'ta Hamam Kazısı", *İTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Tarihi ve Restorasyon Enstitüsü Bülteni*, Sayı:2, 1975, 2-3.

Sevinç, S., *İstanbul, Kartal'da Bizans Dönemi Hamam Yapısı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üni. Sosyal Bilimler Enst., Ankara, 2004.

Tanman, Baha, *İstanbul Tekkelerinin Mimari ve Süsleme Özellikleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üni. Sosyal Bil. Enst., Cilt:1-4, 1990.

Tanman, Baha, "Daver Baba Tekkesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ans.*, Cilt: 3, 1994, s. 5.

Tanman, Baha, Parlak, Sevgi, "Tekke-Mimari" *TDV İslam Ans.*, Cilt:40, 2011, 370-379.

Tatcı, Mustafa, "Şabaniyye", *TDV İslam Ans.*, Cilt: 38, 2010, 211-215.

Uludağ, Süleyman, "Halvetiyye", *TDV İslam Ans.*, Cilt: 15, 1997, 393-395.

Yazar, L. Nihâl, *Halvetiliğin Şa'bâniyye Kolu Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî ve Türbenâme*, İstanbul, (Tarihsiz).

Dijital Kaynaklar:

https://hanartmimarlik.com.tr/?page_id=2665 (Erişim: 05.04.2024)

https://www.haberturk.com/yasam/haber/562122-tarihi-mezari-soymak-istediler (Erişim: 05.04.2024)

https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/istanbul/arastirmaci-gazeteci-selim-akdogan-kartalin-tarihini-kitaplastirdi-11622137 (Erişim: 05.04.2024)

https://www.maltepe.com.tr/osmanli-donemi-yapilar/matepe-daver-baba-tekkesi-basibuyuk (17.07.2024)